

ПОГЛЯДИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ НА ПІДГОТОВКУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО САМОСТІЙНОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

УДК 378.147:376.011.3-051

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.275313>

Світлана Михальська, доктор психологічних наук, доцент
завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Тетяна Опалюк, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПОГЛЯДИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ НА ПІДГОТОВКУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО САМОСТІЙНОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

У статті представлено результати дослідження поглядів майбутніх спеціальних педагогів на проблему підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя та народження дітей. Розглянуто окремі аспекти здійснення цієї підготовки, зокрема: формування уявлень про сім'ю, роль батьків та участь фахівців спеціальної освіти. Встановлено, що, незважаючи на переважно позитивне ставлення та розуміння значення здійснення підготовки до самостійного сімейного життя учнів з інтелектуальними порушеннями, у здобувачів вищої освіти бракує знань про методичні аспекти реалізації цього напрямку роботи.

Ключові слова: майбутні спеціальні педагоги; підготовка до самостійного сімейного життя; учні з інтелектуальними порушеннями; батьки.

Лит. 6.

Svitlana Mykhalska, Doctor of Sciences (Psychology), Associate Professor,
Head of the Special and Inclusive Education Department
Kamyanets-Podilskyi Ivan Ohiyenko National University
Tetiana Opaliuk, Doctor of Sciences (Psychology), Professor of the
Social Pedagogy and Social Work Department
Kamyanets-Podilskyi Ivan Ohiyenko National University

VIEWS OF FUTURE SPECIALISTS ON PREPARING STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES FOR INDEPENDENT FAMILY LIFE

The article is devoted to the important problem of preparing students with intellectual disabilities for independent family life. It was determined that the main goal of the educational process in a special education institution is the successful socialization of graduates. That is why the psychological and pedagogical staff of the institution must make a lot of efforts to involve pupils in various spheres of human life, family life in particular, because for many persons with a mild degree of intellectual impairment, the post-school stage of socialization is connected with the creation of their own family. The relevance of the study is determined by the peculiarities of the mental development of this category of children and the low level of relationship culture in many families where they are brought up, which further hinders the formation of a positive image of relations between family members. It is important that future specialists in special education possess competencies that will ensure high-quality preparation of students with intellectual disabilities for independent family life.

The article presents the results of a survey of future defectologists (students of higher education in the first and second year of study) with the aim of researching their views on the problem of preparing students with intellectual disabilities for independent family life, birth and upbringing of children. Certain aspects of this training are covered, in particular: the formation of ideas about the family, the role of parents, and the participation of special education specialists. It was found that future special education teachers underestimate the role of the psychological and pedagogical staff of a special education institution in preparing the young generation for independent life. The respondents assign the main share of responsibility for the formation of ideas about family life in children with intellectual disabilities to the parents.

It was established that, despite the predominantly positive attitude and understanding of the importance of preparing students with intellectual disabilities for independent family life, students of higher education lack knowledge about the methodological aspects of implementing this line of work and formation of a set of ideas necessary for this.

Keywords: future special teachers; preparation for independent family life; students with intellectual disabilities; parents.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань спеціальної освіти на сьогодні є забезпечення оптимальної інтеграції у суспільне життя учнів з особливими освітніми потребами. Тому важливо їх цілеспрямовано готувати до різних аспектів самостійного життя, зокрема до створення сім'ї та народження дітей.

Реалізація цього завдання передбачає формування у майбутніх фахівців спеціальної освіти низки компетентностей, що забезпечать ефективну підготовку учнів з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя. Передусім йдеться про опанування методичними аспектами реалізації цього напрямку роботи та вивчення психофізичних особ-

ПОГЛЯДИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ НА ПІДГОТОВКУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО САМОСТІЙНОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

ливостей розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями. Водночас актуальним є дослідження особистого ставлення майбутніх спеціальних педагогів до цієї проблеми, адже стереотипні переконання та упереджене ставлення ускладнюють і подекуди унеможливають ефективність підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до створення сім'ї.

У спеціальній педагогіці різним аспектам проблеми підготовки фахівців-дефектологів, сутності їх діяльності присвячено праці В. Бондаря, І. Єременка, Н. Засенко, І. Колесника, С. Миронової, В. Синьова, С. Федоренко, О. Хохліної, А. Шевцова, М. Ярмаченка та ін. Автори наголошують на винятковій вагомості професійної діяльності спеціальних педагогів, пов'язаній із корекційною спрямованістю навчання і виховання.

Питання підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до сімейного життя представлені в наукових працях Н. Бастун, О. Вержиховської, І. Єременка, А. Іваненко, Н. Коломинського, В. Левицького, М. Матвеевої, С. Миронової, А. Мухіної та ін. Недостатньо вивченими залишаються погляди майбутніх фахівців спеціальної освіти на проблему підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями з огляду на сучасність.

Мета статті – висвітлення результатів дослідження поглядів майбутніх спеціальних педагогів на підготовку учнів з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя та народження дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричне дослідження поглядів майбутніх спеціальних педагогів на підготовку учнів з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя здійснювалось на базі факультету спеціальної освіти, психології та соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. У опитуванні взяли участь здобувачі 1–2-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Відповідно до результатів 100 % респондентів вважають, що у дітей з інтелектуальними порушеннями потрібно формувати уявлення про самостійне сімейне життя. Здобувачі вищої освіти так обгрунтували свою думку: *“Щоб діти розуміли, що пройде певний час, і вони будуть сім'янами”*, *“Бо в майбутньому вони можуть захотіти створити сім'ю і формування відповідних уявлень допоможе їм у цьому”*, *“Щоб діти мали шанс в майбутньому створити власну сім'ю”*, *“Бо вони теж мають право мати сім'ю, якщо будуть підготовлені до цього”*.

80 % респондентів вважають, що формувати уявлення про сімейне життя у дітей з інтелектуальними порушеннями мають батьки, бо *“їм легше пояснити своїй дитині про сім'ю”*, *“діти зазвичай за їхнім прикладом створюють свою власну сім'ю”* та ін. 30 % зазначили, що це мають робити педагоги, бо *“у них є знання про те, як це коректно зробити”*.

20 % переконані, що це роблять психологи. Вочевидь здобувачі вищої освіти вважають, що відповідальними за формування уявлень про сімейне життя у дітей з інтелектуальними порушеннями першочергово є батьки. Водночас вони недооцінюють роль психолого-педагогічного персоналу закладу освіти, в якому навчаються учні з інтелектуальними порушеннями.

На запитання про те, з якого віку необхідно формувати уявлення про сімейне життя у дітей з інтелектуальними порушеннями, 80 % респондентів відповіли – *“з дошкільного”*. Ще 30 % зазначили, що це потрібно робити, починаючи з молодшого шкільного віку.

100 % здобувачів вищої освіти вважають, що потрібно цілеспрямовано готувати учнів з інтелектуальними порушеннями до створення власної сім'ї: *“Бо їм самим потрібно формувати її”*, *“Бо в майбутньому більшість учнів з інтелектуальними порушеннями захочуть створити власну сім'ю”*, *“Це не просто, варто надавати інформацію про це”*, *“Кожен має право на щасливе майбутнє”* та ін. Відповіді респондентів свідчать про їх на позитивне ставлення до перспективи створення своєї власної сім'ї особами з інтелектуальними порушеннями, відсутність упередженого ставлення.

На думку 60 % респондентів, учнів з інтелектуальними порушеннями потрібно готувати до самостійного сімейного життя з підліткового віку. 40 % вважають, що це необхідно робити з перших днів навчання у школі.

40 % здобувачів вищої освіти вказують, що готувати учнів з інтелектуальними порушеннями до створення власної сім'ї мають винятково батьки, бо *“вони мають бути прикладом сімейного життя”*. На думку респондентів, роль батьків полягає у *“передачі знань та особистого сімейного досвіду”*, *“наданні допомоги, пояснень”* та ін. 40 % вважають, що підготовку підлітків з інтелектуальними порушеннями до сімейного життя має здійснювати психолого-педагогічний персонал закладу освіти, бо *“фахівці знають, як коректно це зробити”*. 20 % стверджують, що підготовка до створення сім'ї може бути ефективною за умови оптимального поєднання батьківського виховання та психолого-педагогічного впливу фахівців закладу, в якому навчається дитина з інтелектуальними порушеннями.

80 % респондентів позитивно ставляться до перспективи створення сім'ї особами з інтелектуальними порушеннями. 20 % зазначили, що мають нейтральне ставлення: *“Я вважаю, що це особистий вибір кожної людини, який не залежить від рівня інтелекту”*. Відповіді майбутніх фахівців спеціальної освіти вказують на прогресивність їх поглядів.

100 % здобувачів вищої освіти впевнені, що особи з інтелектуальними порушеннями можуть створити благополучну родину. 40 % стверджують,

ПОГЛЯДИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ НА ПІДГОТОВКУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО САМОСТІЙНОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

що рівень благополуччя таких сімей визначається їх готовністю до самостійного життя. 20 % переконані, що це залежить від рівня інтелектуального розвитку молодих людей. Респонденти думають, що особи з легким ступенем інтелектуального порушення мають більше можливостей для створення благополучної сім'ї, ніж ті, що мають помірний, глибокий ступінь. 20 % переконані, що благополучною може бути родина, в якій один із партнерів має типовий розвиток. 20 % стверджують, що хорошими сім'янами особи з інтелектуальними порушеннями можуть стати тоді, *“коли зрозуміють, що це від них залежить”*. Проте усвідомити відповідальність за власне сімейне життя підліткам з інтелектуальними порушеннями досить часто заважає знижений рівень критичності. Важливо, що благополуччя родини осіб з інтелектуальними порушеннями не визначається однією із перелічених умов. Необхідне їх оптимальне поєднання, зокрема: формування в осіб з інтелектуальними порушеннями системи знань про самостійне сімейне життя, свідомого ставлення, відповідних вмінь та навичок.

20 % респондентів позитивно ставляться до народження дітей у парі осіб з інтелектуальними порушеннями. Водночас вони зауважують: *“за умови, що парі буде хтось допомагати”*, *“якщо буде соціальний супровід такої родини”*. Нейтрально висловлюються 40 % здобувачів вищої освіти. Вони зазначають, що *“це особиста справа кожного”*, *“пара має вирішувати це самостійно”*. 20 % мають негативне ставлення до народження дітей особами з інтелектуальними порушеннями. Свою позицію вони пояснюють: *“Не впевнена, що вони зможуть належним чином виховати дитину, забезпечити її”*. 20 % не визначились зі своєю позицією. Ще 20 % зауважили, що мають позитивний досвід спілкування з особами з інтелектуальними порушеннями, які створили сім'ю та народили дітей.

100 % респондентів вважають, що дорослі особи з інтелектуальними порушеннями потребують допомоги та супроводу під час створення своєї власної родини та виховання дітей. Щодо характеру допомоги думки опитаних здобувачів вищої освіти розділились. Так, 20 % переконані, що дорослі особи з інтелектуальними порушеннями передусім потребують моральної підтримки. Ще 20 % вважають, що такій родині має бути забезпечений психологічний супровід. 20 % респондентів вказують на необхідність допомоги у вихованні дітей. 20 % не змогли дати відповідь на це запитання. На думку 20 % такими родинами потрібно допомагати в усьому.

Досить складно респондентам було дати відповідь на запитання про те, які форми / методи підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до сімейного життя їм відомі. 60 % здобувачів вищої освіти не відповіли на це питання. 40 % назвали один-два варіанти: *“консультації”*, *“уроки підго-*

товки”, *“ігри”*. Вочевидь у респондентів бракує знань про методичні аспекти реалізації цього напрямку роботи.

Серед труднощів під час підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до створення своєї сім'ї респонденти виділили такі: визначити свою особисту чітку позицію щодо того, чи доречно особам з інтелектуальними порушеннями народжувати дітей; здійснювати ставеве виховання та просвіту вихованців; коректно, з професійної точки зору, реагувати на запитання вихованців про створення своєї сім'ї; консультувати батьків. Водночас здобувачі освіти не зауважили, що об'єктивною трудностю є інтелектуальне порушення учнів, що обумовлює відсутність повноти уявлень про організацію сімейного життя.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

Удосконалення підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя має здійснюватись з урахуванням різних аспектів, одним з яких є забезпечення компетентності психолого-педагогічного персоналу закладу, в якому навчаються діти.

Результати проведеного опитування свідчать про оптимістичну спрямованість поглядів майбутніх спеціальних педагогів на перспективу створення благополучної родини особами з інтелектуальними порушеннями. Водночас без спеціальної підготовки здобувачі вищої освіти не усвідомлюють повноти значення педагогічного впливу на формування позитивного образу сімейного життя у вихованців закладів спеціальної освіти. Також респонденти потребують вивчення методичних аспектів підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя, обговорення варіантів подолання труднощів під час здійснення цієї роботи.

Перспективою розгортання дослідження у зазначеному напрямі є розробка змісту та методів підготовки майбутніх спеціальних педагогів до роботи з дітьми з порушеннями інтелекту з метою корекції їх готовності до самостійного сімейного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демидова Т.А. Особливості формування уявлень про майбутню сім'ю у старшокласників : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 22 с.
2. Іваненко А.С. Формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків : дис. канд. псих. наук : 19.00.08. Київ, 2016. 254 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Ivanenko.pdf (дата звернення: 29.01.2023).
3. Левицький В.Е. Особливості підготовки учнів старших класів з порушеним інтелектом до сімейного життя. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 17 (2). С. 116–121.
4. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський :

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.

5. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.

6. Стадненко Н.М., Матвєєва М.П., Обухівська А.Г. Нариси з олігофренопсихології : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2002. 345 с.

REFERENCES

1. Demydova, T.A. (2003). Osoblyvosti formuvannia uivlennia pro maibutniu simiu u starshoklasnykiv [Features of forming ideas about the future family of high school students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 22 p. [in Ukrainian].

2. Ivanenko, A.S. (2016). Formuvannia uivlennia pro maibutniu simiu u rozumovo vidstalykh pidlitkiv [Forming ideas about the future family of mentally retarded adolescents]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 254 p. Available at: <https://npu.edu.ua/>

images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Ivanenko.pdf. (Accessed 29 Jan 2023). [in Ukrainian].

3. Levytskyi, V.E. (2011). Osoblyvosti pidhotovky uchniv starshykh klasiv z porushenym intelektom do simeinoho zhyttia [Peculiarities of training senior students with impaired intelligence before family life]. *Collection of scientific works of Ivan Ogiienko Kamenets-Podolsky National University. Series: Social and pedagogical*, Vol. 17 (2), pp. 116–121. [in Ukrainian].

4. Myronova, S.P. (2015). Korektsiina psykhopedahohika. Oligofrenopedahohika [Correctional psychopedagogy. Oligophrenopedagogy: a textbook]. Kamianets-Podilskyi, 312 p. [in Ukrainian].

5. Synov, V.M., Matvieieva, M.P. & Khokhlina, O.P. (2008). Psykhohohiia rozumovo vidstaloj dytyny [Psychology of a mentally retarded child]. Kyiv, 359 p. [in Ukrainian].

6. Stadnenko, N.M., Matveeva, M.P. & Obukhivska, A.H. (2002). Narysy z olihofrenopsykhohohii [Essays on oligophrenopsychology]. Kamianets-Podilskyi, 345 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2023

УДК 78.07:613.86

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.275312>

Анатолій Мартинюк, доктор педагогічних наук,
професор кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Ірина Малашевська, доктор педагогічних наук,
професор кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано загальні підходи до проблеми особливостей застосування технік музичної арттерапії щодо збереження психічного здоров'я особистості шляхом формування емоційної стабільності особистості.

Музична терапія сьогодні знаходить дедалі ширше застосування у психолого-педагогічних технологіях та медицині. Практикою доведено, що спеціальні музичні програми мають лікувальні властивості.

Ключові слова: музикотерапія; вокалотерапія; рецептивна, активна, інтегративна форми музичної терапії; методи музичної терапії; психічне здоров'я особистості.

Літ. 14.

Anatoli Martyniuk, Doctor of Science (Pedagogy),
Professor of the Art Disciplines and Teaching Method Department,
Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav
Iryna Malashevska, Doctor of Science (Pedagogy),
Professor of the Art Disciplines and Teaching Methods Department,
Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav

PECULIARITIES OF USING MUSIC THERAPY AS A METHOD OF MENTAL HEALTH

The article analyzes the general approaches to the problem of the specifics of the application of musical art therapy techniques to preserve the mental health of the individual by forming the emotional steeliness of the individual. The data on the increase of individuals with various psychological problems that require special correction are presented. Based on the analysis of psychological-pedagogical and special literature and the data of practical research on the problem, the specifics of the impact of music art therapy on the personality were considered and the specifics of the impact of art on the mental health of the individual were revealed.

Various scientific approaches to the interpretation of the term "art therapy" are presented, the meaning of which emphasizes the need for real help for children and adults for the development and resolution of personal problems, providing support and opportunities for self-realization in the process of integration into society. It was established that the main mechanisms of psychological correction of art therapy on personality are: the mechanism of sublimation and transformation, the mechanism of